

УДК 378.22:001.89

*Радковська Л.М. – канд. пед. наук,
доцент РДГУ*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПІДГОТОВКИ МАГІСТРАНТІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Сьогодення висуває нові вимоги до вищої гуманітарної освіти, наукової компетентності фахівця – людини, здатної творчо мислити, свідомо орієнтуватися в інформаційному, науковому просторі та самостійно опанувати світоглядні парадигми.

Глибоке усвідомлення інноваційних явищ і вміння їх розв'язувати за допомогою неординарних методів неможливе без володіння науковим апаратом і логікою наукового процесу, уміння аналізувати й прогнозувати його подальший розвиток. У теорії та практиці вищої школи накопичено значний досвід, що є основою наукової підготовки магістра та передбачає формування узагальнень на високому рівні художньо творчого мислення, загальної культури.

Питання магістерської підготовки в умовах багаторівневої структури вищої школи розглядали в своїх публікаціях Н.Батечко, С.Вітвицька, О.Єременко, Г.Падалка, В.Радкевич, В.Сенашко та ін. Так, Н.Батечко розглядала український досвід та проблеми вдосконалення національної системи підготовки магістрів на основі зарубіжного досвіду [1]. С.Вітвицька висвітлювала у своїх роботах сутність і зміст сучасної вищої освіти, зокрема питання світоглядних і морально-етичних ідей, якими має оволодівати студент на основі знань, умінь та навичок [3]. Г.Падалка розкрила питання, пов'язані з теоретичними та методичними засадами написання магістерських робіт [6].

З кожним роком проблема підготовки магістрів стає досить популярною та активно обговорюваною фахівцями різних галузей науки [2; 4; 5; 7].

Якщо проаналізувати організацію науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах, то побачимо, що вона становить цілісну систему. Так, починаючи з I курсу студенти, готуючись до семінарських, практичних чи лабораторних занять із різних дисциплін, знайомляться з історичною, філософською, мистецтвознавчою, психолого-педагогічною літературою, основними видами наукової продукції. На II курсі вони працюють із літературними джерелами, висвітлюючи їх зміст у рефератах, наукових доповідях, студентських конференцій, семінарах тощо.

У період практики, час якої припадає на III-V курси, кожен із них намагається провести невеликий експеримент із проблеми, запропонованої керівником-методистом, результати якого знаходять висвітлення в курсових роботах із психолого-педагогічних чи фахових дисциплін.

Отримавши диплом бакалавра, кращі з числа студентів стають магістрантами.

Результатом їхньої роботи є магістерська дисертація – покликана узагальнити результати власного наукового пошуку, наукове обґрунтування й практичне вирішення обраної проблематики дослідження.

Використання терміна «дисертація» не випадкове, адже «dissertatio», в перекладі з латини, означає дослідження, роздум, тобто форма науково-дослідної роботи, що має кваліфікаційний характер, підготовлена для публічного захисту задля отримання наукового ступеня. Як показує сучасна практика, у магістрантів на початковому етапі їхньої наукової роботи, виникають питання методологічного характеру. Пояснюється це просто: їм бракує досвіду організації своєї роботи, використання методів наукового пізнання та застосуванні логічних законів. Тож мета статті – розглянути питання, пов'язані з організацією й підготовкою магістрантів до науково дослідної роботи у ВНЗ.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації «бакалавр» або «спеціаліст» здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного

характеру, має певний досвід їх застосування і продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі [9]. На відміну від «бакалавра» та «спеціаліста», магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукового пошуку, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності [1; 31].

Для молодих науковців, що тільки починають свою дослідницьку діяльність, важливо не тільки добре знати основні положення щодо магістерської роботи, як кваліфікаційної, але й мати хоча б загальне уявлення про *методологію наукової творчості*. В перекладі з грецької *methodos* – спосіб, метод, а *logos* – наука, знання. Отже, це вчення про правила мислення при створенні теорії науки, або, іншими словами, стратегія наукового пізнання, визначення об'єкту та предмету дослідження, його мети і завдань, визначення методів дослідження.

Будь-яке наукове дослідження – від творчого задуму до оформлення роботи – здійснюється магістрантами індивідуально. Але можна окреслити загальні методологічні підходи до його проведення, які прийнято називати «вивченням» у науковому розумінні.

Сучасне науково-теоретичне мислення проникає в сутність явищ та процесів, що вивчаються. Це можливо за умов цілісного підходу до об'єкту вивчення, розгляду цього об'єкту у розвитку, тобто при обов'язковому застосуванні історичного підходу до його вивчення. Відомим є факт, що нові наукові результати та раніше накопиченні знання знаходяться у діалектичній взаємодії. Найкраще й прогресивне із старого переходить у нове і дає йому силу і дієвість. Часом забуте старе знову відроджується на новій науковій основі і проживає ніби друге життя, але в іншому, більш досконалому виді.

Вивчати в науковому сенсі – означає проводити пошукові дослідження, заглядаючи у майбутнє. Уява, фантазія, мрія, що спираються на реальні досягнення науки і техніки, є важливими факторами наукового дослідження. Але в той же час, наукове вивчення обумовлене застосування наукового передбачення.

Під час організації наукового дослідження важливо все. Концентруючи увагу на ключових питаннях теми, не можна не враховувати так звані супутні факти, які, можливо, здаються мало значущими. Часто стається так, що саме ці факти ховають за собою початок важливих відкриттів. Накопичення наукових фактів у процесі дослідження – процес творчий, в основі якого лежить задум та ідея. Разом із тим, розвиток ідеї до стадії розв'язання задачі відбувається як плановий процес наукового дослідження. Саме наукове дослідження – процес складний, що вимагає активного пошуку в роботі магістранта, максимального напруження його думки і дій.

Починаючи працювати над магістерською роботою, студенту потрібно засвоїти мову, на якій спілкуються між собою науковці. Мова науки є досить специфічною, адже в ній чимало понять, термінів. Від рівня оволодіння понятійним апаратом буде в подальшому залежати й те, наскільки точно, грамотно і зрозуміло будуть викладені та відтворенні думки магістранта, або роз'яснені ті чи інші факти в дослідженні.

Уміння логічно побудувати власну думку, чітко викласти її зміст – одна з вимог наукового дослідження, що веде до усвідомлення термінологічного апарату та набуття методологічних основ наукового дослідження.

Увесь хід наукового дослідження вкладається у таку логічну схему:

1. Обґрунтування актуальності обраної теми.
2. Постановка мети та конкретних завдань дослідження.
3. Визначення об'єкту й предмету дослідження.
4. Вибір методу (методики) проведення дослідження.
5. Опис процесу дослідження.
6. Формулювання висновків та оцінок отриманих результатів.

Обґрунтування актуальності обраної теми – початковий етап будь-якого дослідження, але відповідно до наукової роботи, поняття «актуальність» має одну особливість.

Магістерська дисертація є кваліфікаційною роботою, а тому такі моменти, як: чому автор обрав цю тему, наскільки вірно він її розуміє та оцінює з точки зору сучасності та наукової значущості характеризує його наукову зрілість й професійну підготовленість. У багатьох випадках тему магістрант визначає разом із науковим керівником, користуючись тематикою, розробленою кафедрою, але є випадки, коли темою магістерської стає і власна проблематика магістранта.

Обираючи тему роботи, обов'язково треба врахувати попередні надбання в обраній галузі. Краще, зорієнтуватися на проблемі вузького спрямування, що, на думку фахівців, сприятиме глибокому її вивченню та висвітленню. Правильна постановка та чітке формулювання нових проблем мають важливе значення. Вони визначають стратегію дослідження і напрям наукового пошуку. Вважається, що сформулювати наукову проблему – значить продемонструвати уміння відділити головне від другорядного, з'ясувати те, що вже відоме науці, і те, що потрібно знайти з предмету дослідження. Таким чином, якщо магістранту вдається окреслити кордони між знаннями та незнаннями предмету дослідження, йому не важко визначити й наукову проблему, і відповідно, сформулювати її суть.

Від доказів актуальності обраної теми логічно перейти до формулювання мети дослідження, а також вказати конкретні завдання, які необхідно буде вирішувати у відповідності до мети. Це робиться у формі перерахування, тобто: вивчити..., описати..., встановити..., з'ясувати... тощо. Формулювання цих завдань необхідно робити чітко та продумано, адже їх розв'язання створить зміст розділів магістерської роботи.

Наступний крок – формулювання об'єкту та предмету дослідження. Об'єктом виступає процес або явище, що впливає на проблемну ситуацію та обране для вивчення. Предмет – те, що знаходиться в межах об'єкту. В об'єкті виділяється та частина, яка слугує предметом дослідження. Саме на предмет спрямоване дослідження магістра, адже предмет визначає тему наукової роботи.

Вибір методів дослідження виступає важливим етапом дослідження. Методи виступають інструментом у досягненні фактичного матеріалу та необхідною умовою для досягнення поставленої в роботі мети [9]. Найчастіше в педагогічних дослідженнях використовують емпіричні (досвідні) та теоретичні методи, з якими магістранти знайомляться більш детально. Зрозуміло, що науковець, який добре знає методи дослідження і можливості їх використання, витрачає менше сил і працює з більшою ефективністю. Разом із тим, слід пам'ятати, що точні методи – єдиний компонент, що забезпечує успіх у науковій роботі. Однак використання правильних методів направляє хід думки молодого науковця.

Опис процесу дослідження – основна частина магістерської роботи, в якій висвітлюються методика й техніка дослідження з використанням логічних законів та правил [4; 9]. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку й обґрунтуванням застосованих методів дослідження.

Наприкінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць. Уміння правильно зробити висновки вимагає від дослідника знань норм наукової комунікації. Для викладення суті досліджуваної проблеми слід використовувати аргументовані судження, точні факти, чітку логічність думки, що і вказує на те, що молодий вчений вміло володіє науковим апаратом.

Як показує практика, магістранти, що успішно оволоділи навичками дослідження і творчої роботи, легко включаються в професійну діяльність, перетворюють наукові знання в площину практичного використання. Володіння методологією та методами дослідження сприяє розвитку раціонального творчого мислення особистості, оптимальній організації наукової творчості в умовах практичної діяльності. Кваліфіковане володіння понятійним апаратом, методикою виконання та оформлення науково-дослідної роботи, здатність провести об'єктивну оцінку отриманих результатів є умовою активної участі особистості у

вирішенні наукових завдань будь-якої складності.

Отже, науково-дослідна діяльність у вищій школі становить систему, яка передбачає формування у магістрів умінь аналізувати науково-педагогічну літературу, висвітлювати результати науково-теоретичних і дослідницьких пошуків не тільки в магістерській роботі, а й у інших наукових розвідках. Тож молодим науковцям необхідно вирішувати свої завдання, уміти приймати власні рішення, орієнтуватися в інформаційному просторі, нестандартно вирішувати складні наукові завдання, що дозволить від опанування окремих наукових категорій зробити крок до майбутніх відкриттів, кардинально нових технологій у навчанні. Це сприятиме формуванню особистості з творчим мисленням, здатної розробляти авторські, ексклюзивні програми, здійснювати педагогічний процес на високому інтелектуальному рівні.

Список використаної літератури

1. **Батечко Н.Г.** Пріоритетні напрями вдосконалення магістерської підготовки в контексті Болонської угоди // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: Зб. наук. праць / Н.Г. Батечко. – Кривий Ріг, 2005. – С. 31-36.
2. **Білуха М.Т.** Основи наукових досліджень / М.Т. Білуха. – К.: Вища школа, 1997. – 271 с.
3. **Вітвицька С.С.** Практикум з педагогіки вищої школи: Навч. посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С.С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.
4. **Гончаренко С.У.** Педагогічні дослідження: Методичні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К., 1995.
5. **Лудченко А.А.** Основи наукових досліджень / А.А. Лудченко. – К.: Знання, 2000. – 114 с.
6. **Падалка Г.М.** Методичні засади науково-педагогічного керівництва підготовкою магістерської роботи / Г.М. Падалко // Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2003. – Вип. 4. – С. 12-17.
7. **Радкевич В.О.** Ступенева професійно-художня освіта в Україні як педагогічна система / В.О. Радкевич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 3. – С. 121-130.
8. **Сенашко В.С.** Магістратура: свобода вибору и свобода маневра / В.С. Сенашко // Высшее образование в России. – 2000. – № 4. – С. 26-29.
9. **Шейко В.М.** Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник для ВНЗ / Шейко В.М., Кушнаренко Н.М. – К., 2005. – 307 с.

Резюме

Розглядаються питання підготовки магістрантів до науково-дослідної роботи: уміння володіти науковим апаратом, уміння аналізувати й прогнозувати його подальший розвиток, що сприятиме формуванню особистості з творчим мисленням.

Ключові слова: навчальний процес, освіта, студент, дослідження.

Summary

Radkovska L. Some questions of organization and preparation of magistant are to research work

The article deals with the organization and preparation of masters to research: the ability to have a scientific apparatus, the logic of the scientific process, the ability to analyze and predict its future development, which ultimately contribute to the formation of personality with creative thinking.

Key words: educational process, education, student, research.

Надійшла до редакції 11.10.2012 р.